

Oružano nasilje u Bosni i Hercegovini

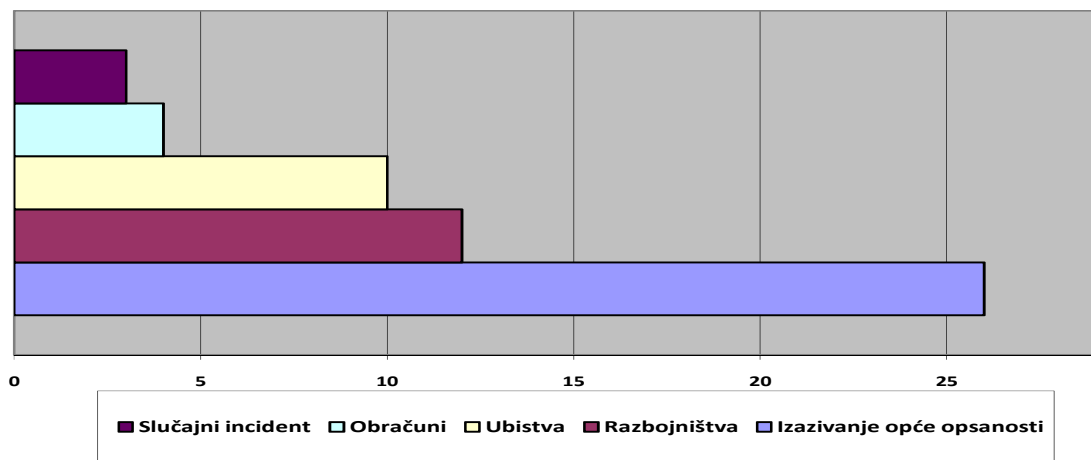
1.1. Trendovi u novinskim izvještajima

Medijska analiza trendova incidenata prouzrokovanih SALW-om, rađena je tokom dva mjeseca u periodu između decembra 2010. i januara 2011. godine. Analizirana su 62 članka o incidentima u kojima se koristio SALW, kako bi se dobila slika o geografskoj lokaciji incidenta, učesnicima u njemu, tipu oružja koje je korišteno i ishodu incidenta. Treba istaknuti da ova analiza ne pretenduje da bude potpuno precizna reprodukcija kriminala vezanog za SALW u BiH, ona može poslužiti u sklapanju slike o ovom problemu i isto tako poslužiti će za izbor tri grada u kojima ćemo implementirati dio kampanje „Budi svjestan ne rizikuj“, a koji je namjenjen lokalnoj zajednici.

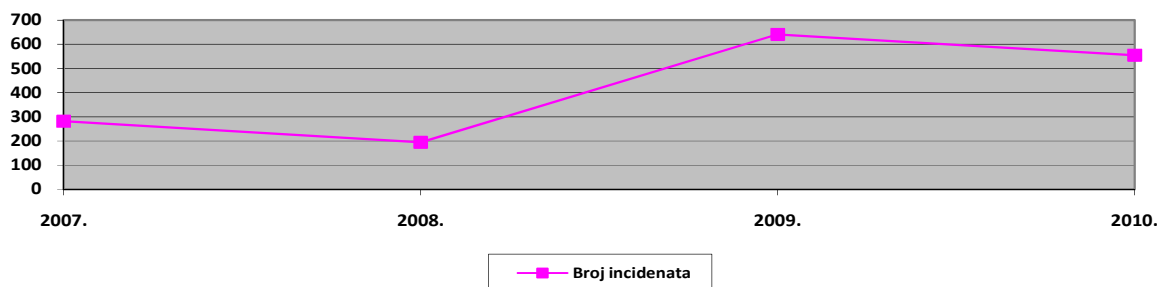
Najveći broj prijavljenih incidenata desio se u Sarajevu, zatim u Banja Luci, a potom u Brčkom i Trebinju. Skoro polovina incidenata izvršena je upotrebom vatrenog oružja – puška (najveći broj automatskih pušaka), a četvrtina je izvršena sa upotrebom pištolja. Većina incidenata desila se poslijepodne i tokom noći.

Iz medijskih izvještaja ne može se puno reći o strukturi učesnika u nekom incidentu. Mi smo uspjeli napraviti anлізу po spolu, uzrastu (maloljetnik i starija osoba) i po broju učesnika u incidentima. Tako je u 62 incidenta koje smo analizirali učestvovalo 121 lice, od čega je samo jedna žena. Radi se o ženi koja je izvršila samoubistvo lovačkom puškom. Dvanaest je maloljetnika koji se vežu za ove incidente, dok su ostali većinom srednjih godina.

Kao što nam pokazuje grafikon uobičajni incidenti u posmatranom periodu bili su izazivanje opće opasnosti i narušavanje javnog reda i mira potom slijede razbojništva, a onda ubistva.

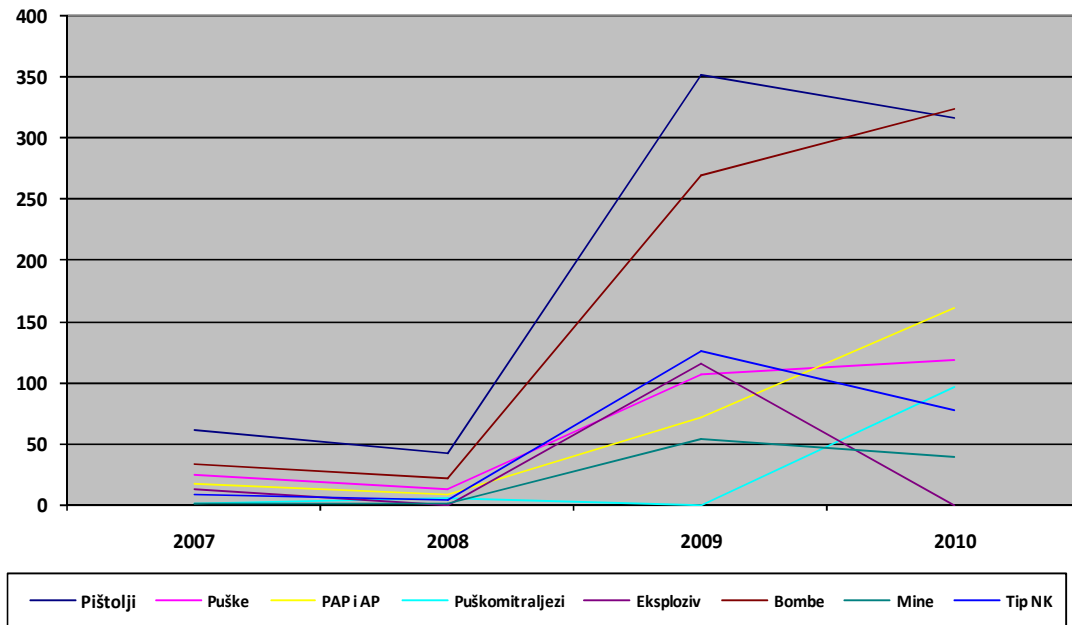

U cilju da dođemo do što preciznijeg uticaja oružja na ljudsku sigurnost, analizirali smo izvještaje UNDP-a o incidentima SALW-om u posljednje četiri godine (2007 – 2010). Analiza izvještaja pokazuje da se broj incidenta u kojima je korišteno oružje u 2010. povećao za duplo u odnosu na 2007. godinu. U 2009. godini porast je zabilježen više od pola, što ovu godinu u odnosu na posmatrani period obilježava kao godinu sa najvećim brojem incidenata.

U posmatranom četverogodišnjem periodu 2008. godina se ističe kao godina sa najmanjim brojem incidenata u kojem je korišten SALW. Tako je u ovoj godini u odnosu na prethodnu došlo do smanjenja incidenta za 30%, dok je u naredne dvije godine u odnosu na 2008. došlo do povećanja incidenata za 2,5 puta. Zbog čega se 2008. godina ističe sa najmanjim brojem incidenata nismo dublje ispitivali ali ne treba zaboraviti činjenicu da je upravo u ovoj godini vođena kampanja „Pobijedimo oružje“ čiji je bio cilj smanjenje incidenta prouzrokovanih SALW-om i povećanje svijesti ljudi o opasnostima koje sa sobom nosi SALW. Posebno zabrinjava činjenica da se u 2009. i 2010. godini povećao broj upotrebe oružja za koje se ne može izdati dozvola a to su: poluautomatske i automatske puške, mitraljezi, bombe, mine i eksploziv. Sve spomenuto oružje spada u ilegalno oružje, a isto tako ilegalno je nabavljena i korištena velika količina pištolja i lovački pušaka u ukupnoj distribuciji oružja sa kojim su izvršeni incidenti.¹

¹ Prema riječima inspektora MUP-a, gotovo 95% pištolja koji su korišteni u incidentima nisu imali dozvolu. Radi se o ilegalnom držanju oružja. Razgovor sa inspektorom MUP-a koji nije želi da mu otkrijemo identitet. 20. januar 2010.

Prema podacima UNDP-a,² u periodu od 2007. do 2009. godine najčešće korišteno oružje u incidentima bio je pištolj, koji je korišten 771 put. Također, zabrinjava veliki broj upotrebe poluautomatskih i automatskih pušaka u incidentima, 259 puta, te bombi 649 puta. Posmatrano sa dnevnim upotrebom možemo reći da je pištolj u 2009. godini gotovo svakodnevno bio korišten (352), u a 2010. su to bombe. Zabrinjavajuće je to da se u incidentima u 2010. godini puškomitraljez kao sredstvo izvršenja koristio 97 puta, a ostale puške 279 puta. Prikupljeni podaci o vrsti, količini, posjedovanju, distribuciji i kretanju lakog oružja u BiH ukazuju da su od 2007. do 2010. godine upotrijebljene sljedeće vrste SALW-a:

Vrsta i količina korištenog oružja u incidentima za period 2007 – 2010.

Vrsta korištenog SALW-a	2007.	2008.	2009.	2010.
Pištolj	61	42	352	316
Puške, sačmarice	25	12	106	118
Poluautomatske puške	17	7	63	148
Automatske	0	2	9	13

² Izvor: UNDP, EUSAC SALW Weekly Media Monitoring Report

Puškomitraljezi	1	5	0	97
Eksploziv	12	0	116	0
Bombe	33	22	270	324
Protutenkovske mine	1	1	54	39
Tip NK	8	4	126	77
Imitacija oružja	1	0	0	0

Izvor: UNDP, EUSAC SALW Weekly Media Monitoring Report

Posmatrajući geografsku rasprostranjenost učestalosti incidenata, možemo reći da je u posljednje četiri godine u 8 kantona Federacije BiH došlo do povećanja broja incidentaa u kojima je korišten SALW, dok je samo u Unsko-Sanskom i Hercegovačko-Neretvanskom Kantonu zabilježen blagi pad ovakvih incidenata. U Republici Srpskoj porast ovakvih incidenta je u stalnom kontinuitetu sa stopom godišnjeg povećanja od oko 30 posto. Brčko Distrikt, također bilježi blagi rast na godišnjem nivou incidenta koji su prozrokovani upotrebom SALW-a.

SALW je najviše korišten u oružanim pljačkama i oružanim napadima.

1.2. Uobičajena vrsta nasilja

U Bosni i Hercegovini teško je doći do reprezentativnog podatka koji će nam pokazati vrste nasilja. To je zbog toga što godišnja statistika o spolnim pitanjima Agencije za statistiku još uvijek ne sadrži podatke o nasilju nad ženama, kao ni o upotrebi oružja u okviru obiteljskog nasilja, premda Zakon o ravnopravnosti spolova propisuje da svi podaci i evidencije, državnih tijela, javnih službi, institucija i privatnih firmi moraju biti razvrstani po spolu i dostupni javnosti.

Policija vodi evidenciju o nasilju prema spolu, vidu nasilja i zadobivenim povredama. Bolnice su također nedavno počele da vode izvještaje o slučajevima nasilja prema spolu i vrsti povrede. Međutim, može se konstatovati da institucije koje provode zakone u BiH nemaju dovoljno podataka o nasilju i krivičnim djelima u kojima je upotrijebljeno oružje, odnosno o prijavljenim slučajevima takvih radnji, podignutim optužnicama i presudama, kao i podatke o žrtvama, počiniteljima, o tome je li upotrijebljeno oružje, koje vrste i da li je ilegalno ili legalno posjedovano.

Prema godišnjim izvještajima ministarstva unutrašnjih poslova, ukupna stopa kriminala u 2010. godini je u opadanju u odnosu na 2009. godinu. Generalno posmatrajući kriminalitet, građane BiH najčešće pogađaju krađe i razbojništva. Objekti napada u vršenju ovih krivičnih djela krađe najčešće su stanovi, kuće, trgovinski objekti, te motorna vozila. Međutim, u ovoj vrsti krivičnih djela rijetko se koristi vatreno oružje. Za razliku od krađa, razbojništva čine naoružana lica, koja uz prijetnju oružjem otuđuju novac, motorna vozila, raznu robu i druge dragocijenosti. Federalna uprava policije tako izražava posebnu zabrinutost, zbog toga jer se kao počinioci razbojništva i razbojničkih krađa pojavljuju organizovane grupe kriminalaca, koji sve češće napadaju sportske kladionice, banke, benzinske pumpe i veće trgovačke centre.³

Kada je u pitanju stanje javnog reda i mira u prvih šest mjeseci 2010. godine, prema informacijama Ministarstva sigurnosti BiH⁴, ono je nepovoljnije u odnosu na prvih šest mjeseci 2009. godine. Do povećanja je došlo zbog neovlaštene upotrebe vatrenog oružja. Najveći broj prekršaja je registrovan na ulici, ugostiteljskim objektima, školama, sportskim stadionima i dvoranama. U spomenutim prekršajima sedam osoba je teže stradalo, a 1360 je lakše povrijeđeno. Prilikom intervencija jedan pripadnik policije je poginuo, devet je teže a 104 lakše povrijeđena.

Broj ubistava počinjenih uz pomoć vatrenog oružja ima priličan uticaj na opći trend ubistava, pošto je njihova zatupljenost skoro ista (44:56). ***Bosna i Hercegovina je u 2010. godini imala stopu od 1.40 ubistava na 100.000 stanovnika, i stopu od 0,52 ubistva učinjenih vatrenim oružjem na 100.000.*** Na osnovu ovih podataka možemo zaključiti da se skoro jedna polovina ubistava počinu vatrenim oružje. Stopa ubistva u BiH je između stope ubistva u Austriji i Švedskoj, a niža je od stope ubistva u Švicarskoj, Srbiji, Albaniji, Crnoj Gori, Bugarskoj i Rumuniji. Ali procenat ubistava vatrenim oružjem, međutim relativno je visok u poređenju sa drugim zemljama.⁵

Posljednja međunarodna studija istraživanja ubistava u svijetu, sprovedena je 2004. godine i publikovana u Ženevskoj deklaraciji o oružanom nasilju i razvoju.⁶ Rezultatima istraživanja je procijenjeno da je tokom 2000. godine u svijetu izvršeno 490.000 viktimizacija ubistvima. Zaključeno je da je globalna stopa ubistava 7.6 na 100.000 stanovnika. Također, rezultati istraživanja su dali jasniju sliku "opasnih mjesta" na planeti. Tako, istraživanje je pokazalo da Južna Afrika ima stopu od 31.7 ubistava, Srednja Amerika prijavljenih 29.3 ubistava, Južna

³ Stanje kriminaliteta za devet mjeseci 2010. godine, Federalna uprava policije

⁴ Informacija o stanju sigurnosti u BiH sačinjena je u okviru Ministarstva sigurnosti BiH a na osnovu dostupnih podataka sigurnosnih agencija. (Državne agencije za istrage i zaštitu, Granične policije BiH, Službe za poslove sa strancima, Obavještajno-sigurnosne agencije BiH, entitetskih MUP-ova i Policije Brčko Distrikta BiH. Ministarstvo sigurnosti, Odsjek za politiku i planiranje januar-juni 2010.

⁵ Istraživanje o malokalibarskom oružju (a), 2004, str.13.

⁶ World Health Organization (WHO), *First ever Global Report on Violence and Health released*, Geneva, 2004. Dostupno na internet adresi://www.genevadeclaration.org, posjećeno 02.02.2011. godine, (Svjetski izvještaj o nasilju i zdravlju je prvi svobuhvatni izvještaj te vrste za rješavanje problema nasilja kao globalnog problema).

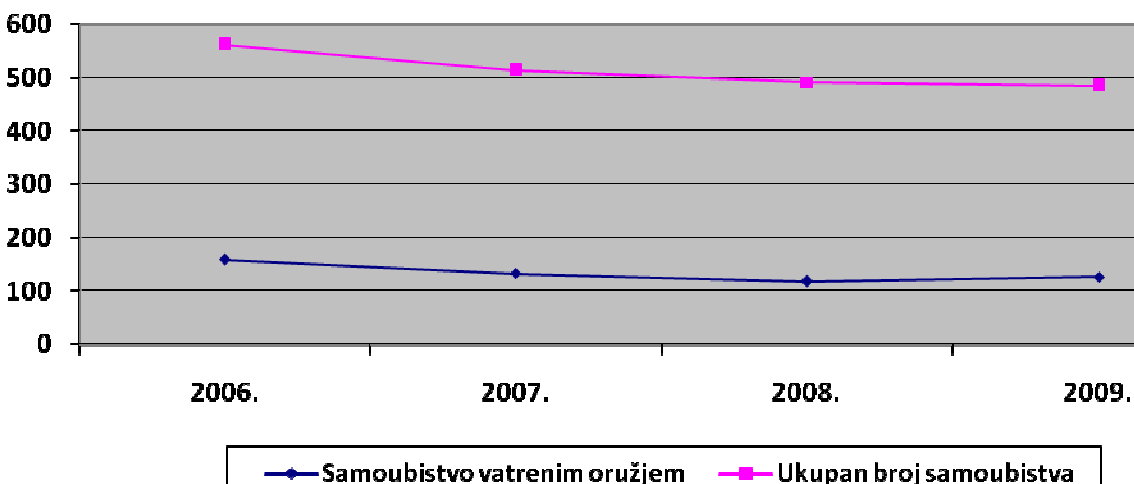
Amerika 25.9, Zapadna i centralna Afrika 21.6, Karipski pojas 18.1, Sjeverna Amerika 6.5, Azija 3.2, dok je zabilježeno da Zapadna i Centralna Europa imaju stopu od 1.5 ubistava na 100.000 stanovnika.

Posmatrano kroz vremenski okvir, svjetska statistika ubistava nije nimalo ohrabrujuća, posebno ako se ima u vidu neopadajući trend kriminaliteta nasilja. Tako, na osnovu prikazanih podataka, dnevni prosjek viktimizacije ubistvom u svijetu je 1342 ubistva, svakog sata približno 56 ubistava, odnosno približno jedno ubistvo svakog minuta (0.93).

Ono što je vječita enigma za kriminologe, je podatak o veoma niskoj stopi kriminaliteta, a ujedno i ubistava u Japanu. Sa prosjekom od oko jednog ubistva na 100.000 stanovnika, Japan predstavlja jednu od najsigurnijih zemalja na svijetu. Neki kriminolozi takvo stanje pravdaju uređenim krivičnim zakonodavstvom, a prije svega i rigoroznom kontrolom oružja. Pored policije i vojske, jedine osobe koje mogu posjedovati oružje su lovci (zanimljiv je podatak da čak i neka udruženja ljubitelja oružja u Japanu nikada nisu ni vidjeli oružje uživo). Upotreba vatrenog oružja u Japanu kao sredstva izvršenja ubistava, se uglavnom vezuje za obračun kriminalnih bandi. Tako, radi poređenja zanimljiv je podatak da je broj ubistava izvršenih uz upotrebu vatrenog oružja u SAD čak dvije stotine puta veći od ubistava istim sredstvom u Japanu.

Bosna i Hercegovina ima stopu samoubistva od 12,62 na 100.000 ljudi, što je nešto manje od prosjeka stope za europske zemlje (14%), a dosta manju stopu u odnosu na susjednu Srbiju koja ima stopu samoubistava od 20,9 na 100.000 ljudi. Stopa samoubistva vatrenim oružjem u BiH je 3,07 na 100.000 ljudi. Ako ovu stopu samoubistva vatrenim oružjem uporedimo sa istraživanjem samoubistava vatrenim oružjem u 34 zemlje iz 1998. možemo reći da BiH ima gotovo istu stopu kao Srbija (3,08), Kanda (3,3), nešto malo više u odnosu na Novi Zeland (2,5) i duplo manju stopu nego SAD (7,2).

Kao što je ilustrovano u grafikonu koji slijedi procenat samoubistava počinjenih vatrenim oružjem u BiH između 2006. i 2009. ostao je prilično isti, i to oko 135 samoubistava na godišnjem nivou, što znači da se jedna četvrtina samoubistava desi vatrenim oružjem.

Treba istaći i činjenicu da je većina krivičnih djela ubistva vatrenim oružjem počinjena pištoljima, a veliki je broj i onih krivičnih djela gdje je kao sredstvo izvršenja korištena automatska puška, bomba ili neko drugo eksplozivno sredstvo. To i nije iznenađenje, obzirom na velike količine oružja koje se nalazi u ilegalnom posjedu civila. Međutim i policija i novinski članci navode da su skoro sva ova krivična djela počinjena ilegalnim oružjem. Tako u MUP-u Kantona Sarajevo ističu činjenicu da niti jedno ovakvo krivično djelo nije izvršeno oružjem sa odobrenjem.⁷

1.3. Posljedice nasilja

Nakon rata SALW je i dalje prisutan u društvu, a rizik međusobnog nasilja i nasilja u porodici ostaje na visokom nivou. Tako, ako se vatreno oružje drži u kući, postoji velika vjerovatnoća da će nasilje u porodici završit tragično. Ovo je posebno izraženo, kada su u pitanju žene, rizik da budu ubijene od strane partnera se povećava za 100%, ukoliko postoji vatreno oružje u kući. Već 1996. godine istraživači su otkrili povezanost između povratka vojnika s ratišta i povećanja nasilja u porodici, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u Hrvatskoj.⁸ Ovakva povezanost ne iznenađuje obzirom da su pojedini vojnici pri demobilizaciji sa sobom donijeli kući oružje i druge eksplozivne naprave. Tako, prema statističkim pokazateljima incidenti nasilja u porodici, kao i nasilja koje narušava ljudsku sigurnost često uključuju upotrebu oružja.

⁷ Preuzeto sa <http://www.startbih.info/Tekst.aspx?id=47>, Top tema: Bosna i Hercegovina još uvijek puna oružja, 18.12.2010. godine.

⁸ Nikolić-Ristanović. 1996., str.75.

U najvećem broju slučajeva nasilničkog ponašanja u BiH žrtvama su nanesene teže ili lakše tjelesne povrede, što je redovno popraćeno verbalnim vrijeđanjem, ozbiljnim prijetnjama odnosno psihičkim i fizičkim maltretiranjem. Neka od krivičnih djela vrše se učestalo u istim porodicama, i obično završavaju kobno, tj. ubistvima.

Ubistva kao najekstremniji izraz nasilja u porodici i konflikata u porodici često su višestruka, a žrtve su žene i djeca. Tako je u Federaciji BiH u toku 2007. godine u okviru nasilja u porodici ubijeno deset žena i jedno dijete, a u RS sedam žena i jedno dijete. Izvršiocu su u FBiH-u i u RS-u u po tri slučaja počinili samoubistvo. Međutim, pored nasilja u porodici, vatreno oružje se veže i za ostala krivična djela koja direktno ili indirektno ugrožavaju ljudsku sigurnost. Tako je u RS-u, u 2010. godini, registrovano 725 krivičnih djela protiv života i tijela. Izvršeno je 19 ubistava, što predstavlja smanjenje za 32 posto u odnosu na 2009. godinu. Najviše ubistava se desilo na području Banja Luke njih 9, tri na području Doboja, pet u Bijeljini i dva u Istočnom Sarajevu. Također, prijavljeno je 17 pokušaja ubistva, 486 tjelesnih povreda, 254 teških tjelesnih povreda, 7 učestvovanja u tuči i dr. U Federaciji BiH u istom periodu registrovano je 1.264 krivična djela protiv života i tijela, od čega 37 krivičnih djela ubistva. Skoro 60 posto ubistava u Federaciji BiH izvršeno je vatrenim oružjem.

Posmatrajući kriminalitet u Bosni i Hercegovini kroz prizmu zločina i zlodjela koja obuhvaćaju teška krivična djela možemo reći da nasilje uzima veliki broj žrtava. Tako u BiH na godišnjem nivou od ubistva strada 66 osoba, na 96 osoba se izvrši pokušaj ubistva, 1172 osobe dožive nasilje u porodice, 36 osoba bude silovano, a čak 513 osoba izvrši samoubistvo. Radi što realnije i potpunije slike posljedica nasilja, značajno je i saznanje o učešću teških krađa, koji na godišnjem nivou bude 13.218.

Analizom navedenih podataka nesumnjivo se utvrđuje da je fizičko nasilje kao oblik nasilja u porodici najviše zastupljeno i da se skoro 30 posto ubistava i samoubistava izvrši vatrenim oružjem. Ovo saznanje ukazuje da u porodici dominira fizičko nasilje i da se najčešće ispoljava od strane jačeg prema slabijem, odnosno od strane muškarca prema licu ženskog pola ili djeci.

Prisustvo nasilja u BiH potvrđuje i Studija o SALW-u iz 2010. godine. Ona pokazuje da više od jedne četvrtine ispitanika potvrđuje da je u njihovim porodicama bilo blažeg ili izraženijeg oblika nasilja. Dalje, prema studiji jedna petina nasilja je izvršena vatrenim oružjem.

Ovakve podatke i odgovore ove vrste treba analizirati sa određenom vrstom rezerve imajući na umu činjenicu da veliki broj slučajeva nasilja u porodici ostane neprijavljen. Posebno se to odnosi na nasilje izvršeno vatrenim oružjem. Moguće je da žrtva neće prijaviti korišćenje vatrene oružja za vršenje pritiska ili prijetnju zbog straha da to oružje neće biti oduzeto i da će moći biti ponovno upotrijebljeno za slično djelo.

Prema podacima Agencija/zavoda za statistiku, u periodu od 2003. do 2007. godine, u Bosni i Hercegovini su se dogodile 5.824 nasilne smrti, kvalificirane kao nesretni slučajevi, samoubistva i ubistva. Od 5.824 nasilne smrti 2.312 su izvršene kao samoubistvo (ili 40 posto), dok su 342 nasilne smrti okončane kao ubistvo, odnosno 6 posto).

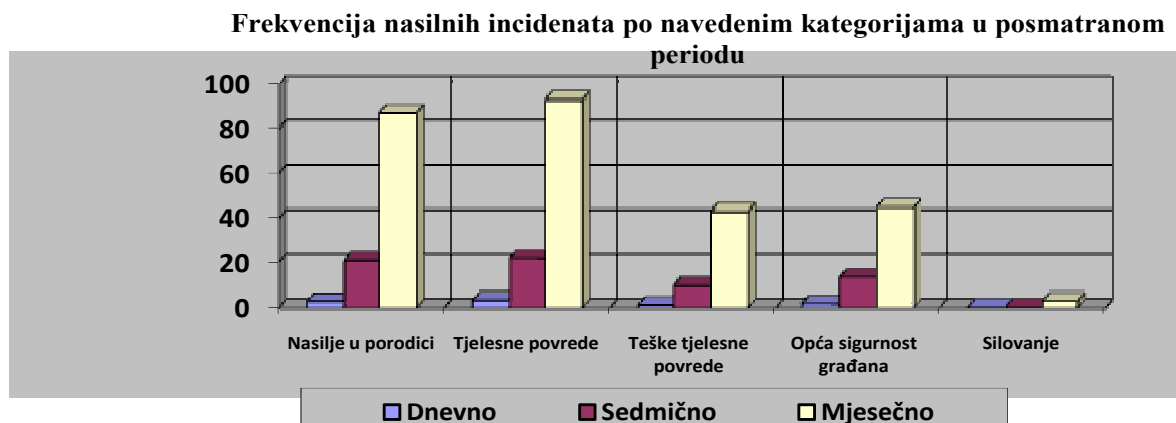
Tabela 1: Statistika o krivičnim djelima u BiH 2003 – 2009⁹

KRIVIČNO DJELO	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ubistvo	68	66	75	70	73	75	65
Samoubistvo	453	442	466	483	472	491	485

Od 3.292 samoubistva u periodu 2003 - 2009. godine u BiH, njih 35 posto je počinjeno vatrenim oružjem, što znači da su 1.152 osobe izvršile samoubistvo vatrenim oružjem.¹⁰

Prilično je veća stopa upotrebe vatrene oružja kod djela ubistava sa ishodom nasilne smrti. U istom posmatranom periodu kao kod samoubistava, od 492 ubistva, njih 206 (ili 42 posto) izvršeno je vatrenim oružjem ili eksplozivnim sredstvima.

Osim toga, statistike pokazuju da su muškarci vjerovatnije žrtve nasilne smrti. Na primjer, u 2007. godini, od ukupno registrovanih 1.226 nasilnih smrti, muškarci su činili 75 posto žrtava. Ova konstatacija o vjerovatnosti žrtve nasilne smrti je konstanta, bez obzira da li se radi o nesreći, samoubistvu ili ubistvu .

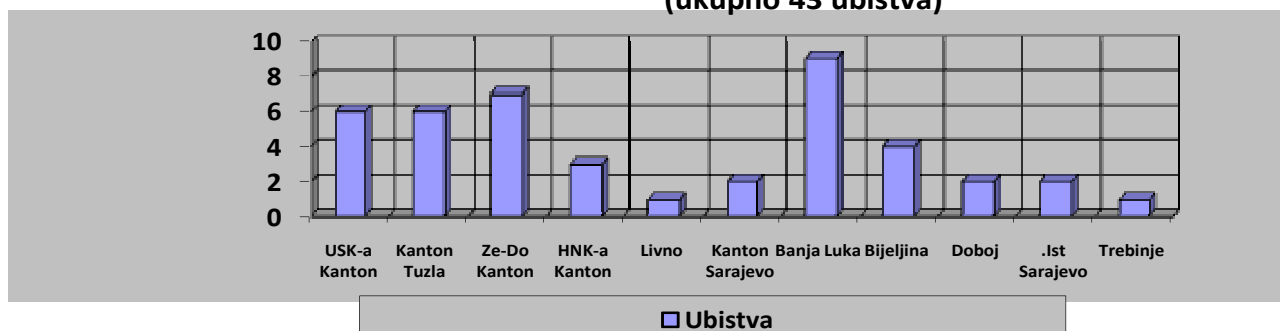

⁹ Svi podaci su zasnovani na informacijama Agencije za statistiku BiH: Demografija u Brčko Distriktu BiH 2005. - 2009., Federalnog zavoda za statistiku: Žene i muškarci u BiH, 2008., i Republičkog zavoda za statistiku RS: Statistički godišnjak RS, decembar 2009.

¹⁰ Statistički godišnjak Republike Srpske, Republički zavod za statistiku Banja Luka, decembar 2009. str. 83.

Svi navedeni oblici nasilja se u velikom broju vrše uz upotrebu ilegalnog oružja. Najbolje to ilustruje primjer sigurnosne kuće Budućnost iz Modriče. U ovoj sigurnosnu kući zbog nasilja u porodici tokom 2010. godine putem centara za socijalni rad ili policije zbrinuto je 95 žena i 145 djece. Njih 8 je imalo problema zbog prijetnji ubistvom i to iz vatrenog oružja. Svi slucajevi su prijavljeni policiji koja je i oduzimala oružje od istih.¹¹ Isto tako zabilježeno je i jedno silovanje uz prijetnju vatrenim oružjem.

**Broj ubistava u gradovima u kantonima za posmatrani period
(ukupno 43 ubistva)**

Iz navedenog grafikona vidi se da je najveći broj ubistava u ovom periodu zabilježen u Banja Luci, zatim u Zeničko-Dobojskom Kantonu, te u Unsko-Sanskom i Tuzlanskom Kantonu. Hercegovačko-Neretvanski Kanton ima isti broj ubistava kao i Bijeljina. Ovakva rasprostranjenost ubistava može nam sugerirati da se veliki broj ilegalnog oružja nalazi u pograničnim područjima BiH, s tim da ova rasprostranjenost ukazuje i na veliku rasprostranjenost ilegalnog oružja i u samoj unutrašnjosti zemlje. Tako da ne možemo reći da je rasprostranjenost ilegalnog oružja manja u južnom dijelu zemlje nego u sjevernom ili veća u istočnom nego u zapadnom dijelu. Ono što je sigurno, jeste da je velika koncentracija ilegalnog oružja prisutna u cijeloj Bosni i Hercegovini, i to prisustvo gotovo svakodnevno izaziva neki incident koji je popraćen sa nasiljem.

Uprkos velikoj stopi nasilja u porodici, državne, entitetske i druge institucije u BiH, uglavnom zanemaruju problem porodičnog nasilja. Tako se ne vodi evidencija o upotrebi vatrenog oružja u slučajevima problema nasilja u porodici, a socijalni radnici nisu čak ni obavezni pitati žrtvu je li nasilnik koristio vatreno ili neko drugo oružje.¹²

Globalno posmatrajući nasilje u kojem je korišteno oružje predstavlja veliki problem za sigurnost i razvoj društva. Ovo nasilje je svakodnevno i dolazi do izražaja, ne samo u zemljama koje su prošle rat, već i u zemljama u kojima vlada dugotrajni „mir“. Tako npr. prema procjeni IANSA-e ukupan broj stradalih od vatrenog oružja u Rio de Ženeiru u periodu od 1997. do 2000. godine premašuje broj stradalih u ratnim zonama kao što su Afganistan, Siera Leone i Uganda u istom

¹¹ Pismena prepiska sa Gordanom Vidović iz UG Budućnost, Modriča. 24.01.2011.

¹² Posjedovanje vatrenog oružja i nasilje u obitelji na zapadnom Balkanu: komparativna studija zakonodavstva i mehanizam za primjenu, SEESAC 2007. str.5.

vremenskom periodu. U prosjeku 3.000 ljudi u svijetu svakodnevno bude povrijeđeno upotrebom vatrenog oružja.

1.4. Uobičajeni način upotrebe oružja u oružanom nasilju i njegove posljedice

U odnosu na konvencionalno ratovanje u prošlosti, danas se u oružanim konfliktima malo i lako oružje mnogo više koristi. To rezultira velikim ljudskim gubicima i to posebno civila u 80% slučajeva,¹³ dok u najugroženiju kategoriju spadaju žene i djeca. Prema procjeni Instituta Ujedinjenih nacija za istraživanje razoružanja (UNIDIR), u periodu od 1990. do 2000. godine malim oružjem ubijeno je oko 2 miliona djece, oko 5 miliona je ranjeno i više od 20 miliona je bilo primorano da napusti svoj dom.¹⁴ Centar za sigurnosne sudije je u saradnji sa UNICEF BiH, u jesen 2009. godine, proveo istraživanje o tome kakav utjecaj, direktni i indirektni, malo i lako oružje ima na BiH populaciju, posebno na djecu kao jednu od najranjivijih društvenih grupa. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da je malo i lako oružje sveprisutno i da predstavlja prijetnju ljudskoj sigurnosti, a posebno su izložena djeca. Velika prisutnost, te veoma lagan i jednostavan pristup malom i lakom oružju, ima direktan utjecaj na sigurnost djece što se očituje i kroz primjere namjernog korištenja malog i lakog oružja u svrhu vršenja kriminala, manipulacije i dominacije nad slabijim žrtvama. Tako djeca, kao vodeću i glavnu prijetnju njihovoj sigurnosti, nakon saobraćaja, vide u rasprostranjenosti posjedovanja oružja u domaćinstvima u BiH, odnosno prisustvu oružja kod njihovih roditelja i u njihovim domovima.

Malo oružje i oružano nasilje, direktno ili indirektno, ima veliki utjecaj na djecu. Ona su posebno pogođena proliferacijom i zloupotrebom malog oružja. Negativni efekti upotrebe malog i lakog oružja na djecu ne manifestiraju se samo ubistvima i ranjavanjima, već postoji i veliki broj negativnih učinaka na koje utiče, poput psihološke traume, lošeg kvaliteta života, smanjene produktivnosti i poremećaja formalnih i neformalnih institucija.

Smrt **petogodišnjeg** Dejana Tomića iz Bjeljine šokirala je bh. javnost. Tragedija se desila kada su Dejan i njegov, godinu stariji, drug D.D. igrajući se u dvorištu, ušli u garažu i našli puškomitraljez u drvim. U cijevi je bio metak. Mitraljez je pripadao Dejanovom ocu.

Start 122 hronika, 02.10.2007.

Bijeljina: 17- godišnjak izvršio samoubistvo pucanjem iz automatske puške

24sata.info 2010.

¹³ Small Arms, Anup Shah article for Global Issues, 2006, <http://www.globalissues.org/article/78/small-arms-they-cause-90-of-civilian-casualties>

¹⁴ Anatole Ayissi, *Protecting children in armed conflict: from commitment to compliance*, UNIDR Disarmament Forum, 2002

Svi ovi faktori su bili vodilja da se opredijelimo da kod realizacije projekta „Budi svjestan ne rizikuj“ radimo direktno sa djecom na lokalnom nivou. Cilj je da se kod djece razvije svijest o opasnostima koje donosi ilegalno oružje, te da se upoznaju sa sigurnosnim mjerama, odnosno postupanju ukoliko djeca slučajno naiđu na oružje.

Sukobi u kojima se koristi malo oružje, često slabe tradicionalne porodične strukture i podrivaju sisteme za zaštitu djece, uzrokujući smrt ili ranjavanje jednog od roditelja ili prinudno odvajanje djeteta od ostatka porodice. Posljedice iz iskustva oružanog nasilja u ranoj dobi mogu biti ključni na odluku djeteta da vrlo rano postane vojnik ili determinantni razlog zašto neka djeca vide oružje kao legitimno sredstvo za rješavanje sukoba. Proliferacija i zloupotreba malog oružja ometaju i pružanje osnovnih usluga o kojima djeca ovise.

U oktobru 2006. sedmogodišnji Amar Horozović, iz sela Naprelji nadomak Sanskog Mosta, teško je povrijeđen usljed eksplozije ručne bombe. Amar je bombu našao u očevom koferu. Doktori su nakon nesreće Amaru morali amputirati obje ruke.

Start 122 hronika, 02.10.2007.

Povećanje nasilničkog ponašanja i kriminalnih radnji među mladom populacijom predstavlja značajnu prijetnju zajednici, porodici i djeci. Neadekvatna socio-ekonomska situacija u BiH, kao i nedostatak institucionalnih kapaciteta za implementaciju zakona koji tretiraju pitanja djece i mladih i maloljetničke delikvencije, rezultira enormnim povećanjem maloljetničke delikvencije u posljednjih nekoliko godina.

Za evoluciju uzroka koji kreiraju pogrešnu percepciju moralnih i društvenih vrijednosti i motiva za zloupotrebu malog i lakog oružja među djecom, kao glavni uzroci identificirani su elektronski mediji i njihovi nasilni sadržaji, video igrice temeljene na različitim oblicima virtualnog oružja, štampani mediji koji izvještavaju o kriminalnim aktivnostima uz povremene glorifikacije osoba povezanih sa kriminalnim aktivnostima, kao i pritisak vršnjaka.

Ono što je posebno zabrinjavajuće jeste da je upotreba malog i lakog naoružanja postala prihvatljiva i opravdana, jer je posjedovanje malog i lakog oružja lako priuštivo o čemu govori i činjenica da se oružje može lako nabaviti na crnom tržištu. Djeca kroz TV, filmove i video igrice dobivaju potpuno pogrešnu percepciju o oružju kao o nečemu glamuroznom. Najčešće su kroz ove medije predstavljeni kao heroji oni koji imaju i koriste oružje na jedan potpuno nerealan, dramatičan i siguran način. Djeca koja su dovoljno stara i gledaju takve sadržaje, imaju sposobnost da prepoznaju osnovne vrste oružja, što može rezultirati takvom percepcijom o oružju da se vrlo uzbudljivim čini njegovo posjedovanje. Nedavno je Švicarska usvojila Zakon o nasilnim video igricama, koji će voditi ka potpunoj zabrani bilo kakvih nasilnih igrica. Ishod, kao što je već navedeno, će najvjerovatnije biti zabrana produkcije, distribucije i prodaje bilo kojih igrica koje se smatraju neprikladnim i najvjerovatnije će imati 16+/18+ certifikat ili neki

naslov koji će sadržavati upozorenje poput „okrutne nasilničke radnje protiv ljudi ili stvorenja koja liče na ljude isključivo za uspjeh u igrici“.¹⁵

Govoreći o direktnom utjecaju malog i lakog oružja, većina djece koja su učestvovala u istraživanju izjavila su da su došli u direktan kontakt sa malim i lakim oružjem ili sa neeksplozivnim ubojitim sredstvima. Samo mali broj djece iz svih fokus grupa dobrovoljno je dalo informacije i detalje o tome kako su rukovali najčešće lovačkim puškama, čiji su vlasnici njihovi roditelji ili djedovi. Ipak, najveći broj učesnika priznao je da su svjesni da su neki njihovi prijatelji ili vršnjaci imali direktni kontakt sa malim i lakim oružjem, koje su čak povremeno donosili i u školu. Jedan od dječaka koji je učestvovao u fokus grupi izjavio je da je:

'Dječak iz moje škole donio je ručnu granatu u školu i pokazao je drugoj djeci'

U diskusiji sa djecom, posmatrani su slijedeće trendove u cijeloj BiH. Naime, s obzirom na percepcije o malom i lakom oružju, skoro sva intervjuirana djeca izjavila su da misle da je oružje opasno. U toku evaluacije o njihovoj svjesnosti o količini malog i lakog oružja prisutnog u njihovoj zajednici, većina djece iz cijele BiH, istakla su da misle da postoji relativno veliki broj tog oružja, ali da nije vidljivo i njima dostupno svaki dan. Jedna od učesnica izjavila je:

'Očito, ovdje postoji mnogo oružja... to je evidentno kroz veliki broj medijskih izvještaja u novinama o različitim incidentima izazvanim malim i lakim oružjem... skoro svaki dan neko ubije nekoga pištoljem ili puškom...'

Većina djece iz svih dijelova BiH izjavili su da postoji mnogo nasilja među njihovim vršnjacima u školi, kao što su tuče i maltretiranje druge djece. Nema primjera o korištenju malog i lakog oružja u školama gdje su bili svjedoci ili ih nisu htjeli navesti istraživačkom timu. Ipak, postoje primjeri da su djeca donosila malo i lako oružje u škole da ga pokažu prijateljima.

¹⁵ Information obtained from <http://www.mcvuk.com/news/38103/Switzerland-passes-violent-games-ban> on Monday 22nd March 2010

*Centar za sigurnosne studije
Centre for Security Studies*

*Branilaca Sarajeva 13/I, 71000
Sarajevo, Bosnia and Herzegovina
Tel: +387 33 262 455/ 262 456
Fax: +387 33 223 250
E-mail: info@css.ba
www.css.ba*

*Think Tank Fund
Open Society Institute*

*Oktober 6. utca 12.
Budapest, 1051 Hungary
Tel: +361 882 3244
Fax: +361 882 3101
www.soros.org/thinktank*